

25. The Washington Post [Electronic resource]. — Access mode : http://www.washingtonpost.com/mitt-romney-onobama-and-clinton-its-a-beef-not-a-bromance/2012/05/15/gIQAmX9xRU_blog.html.

Славова Л. Л. Кулинарная метафора в американском та украинском политическом дискурсе.

Аннотация

В статье проанализировано кулинарную метафору в американском и украинском политическом дискурсе. Определенная концептуальная сфера, известная человеку, имеет конкретную характеристику и отражается в концептуальной метафоре. Кулинарная метафора базируется на нескольких «моделях опыта». Основу физиологической модели мира образует информация, поступающая из органов чувств человека. Они подлежат анализу как модальности и субмодальности кулинарных метафор.

Ключевые слова: концептуальная (когнитивная) метафора, метафорическая модель, политический дискурс, фрейм, модальность, субмодальность.

Slavova L. L. Cooking Metaphor in American and Ukrainian Political Discourse.

Summary

The article analyzes the cooking metaphor in American and Ukrainian political discourse. Some conceptual sphere known to a person has specific characteristics and is reflected in the conceptual metaphor. There are characteristic features of conceptual metaphors. Any metaphor performs a certain function of cognition, but a conceptual metaphor expands areas of the surrounding reality, is productive and generally understood, etc. The model «SOCIAL AND POLITICAL LIFE IS CUISINE» has 100 metaphoric contexts in American political discourse and 83 – in Ukrainian. Components of the frame in American political discourse are: 1) food, meals; 2) drinks; 3) the quality of food/drinks; 4) taste. The components of the same frame in the Ukrainian political discourse are: 1) kitchen utensils; 2) food, meals; 3) taste, appetite.

The cooking metaphor is based on several «models of experience». The information received from the senses of a person forms the basis of the physiological model. They are subject to analysis as modality and submodality of cooking metaphors. Conceptual metaphors synthesize cognitive processes and language competence not only of one individual, but the whole linguocultural community.

Key words: conceptual (cognitive) metaphor, a metaphorical model, political discourse, frame, modality, submodality.

УДК 811. 161. 236

Слободинська Т. С.,

доктор філологічних наук,

професор кафедри української мови

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

E-mail: slobodynska@ukr.net

СЕМАНТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КАТЕГОРІЙ ЧАСУ, ВІДНОСНОГО ЧАСУ І ТАКСИСУ

У статті зроблено спробу розмежувати категорії часу, відносного часу і таксису на рівні семантики. З цією метою автор залучає напрацювання реляційної статичної концепції часу загалом і теорії А- і В-темпоральних структур Мак-Таггарта зокрема.

Ключові слова: реляційна статична концепція часу, категорія часу, категорія відносного часу, таксис.

Постановка проблеми. Проблема сутності часу – одна з найскладніших в історії пізнання людиною себе й довкілля. У реляційній статичній концепції часу, якою послуговуються всі класичні науки, зокрема й теоретична лінгвістика, подано уявлення про час як про деяку абстрактну сутність, що має такі властивості: 1) спрямованість – із минулого через теперішнє в майбутнє, і, відповідно, незворотність; 2) лінійність, що уявляється як «множина» моментів із заданим на ньому відношенням нестроного порядку (на зразок «менше чи однаково»); 3) безперервність, яка трактується в математичному розумінні як щільність впорядкованої множини; 4) однорідність, тобто однаковість будь-яких моментів, де б вони не були на «осі часу» [5, с. 67–68]. Геометричний образ часу – пряма лінія, що відображає часові характеристики в напрямку зліва направо.

Філософи і поети, психологи й історики, лінгвісти й літературознавці надзвичайно багато уваги приділяли осмисленню й вивченню цієї складної категорії. В українському мовознавстві час розглянуто у структурі глобального семантичного поняття темпоральності, до якого віднесено власне темпоральні відношення, серед них і датування (О. І. Бондар), аспектуальність (М. І. Калько), таксис (Т. С. Слободинська, В. М. Барчук) тощо. Зважаючи на те, що категорія часу нерозривно пов'язана з категорією відносного часу й категорією таксису, розмежування таких феноменів на семантичному рівні є вкрай **актуальним**.

Метою статті є семантичне розмежування категорій часу, відносного часу і таксису із залученням реляційної статичної концепції.

Семантичні відмінності між категоріями Ч («час»), ВЧ («відносний час») і Т («таксис») більш очевидні, якщо звернутися до вже згаданої категорії часу і, зокрема, до теорії А- і В-темпоральних структур Мак-Таггарта. Відомо, що в цій теоретичній моделі використовуються дві «осі часу». В-вісь становить собою горизонтальну безконечну пряму, що символізує нескінченність, одномірність, ізоморфність часу і його спрямованість «із минулого в майбутнє». А-вісь розміщена перпендикулярно до осі В, перетинає її в точці «теперішнього» й переміщується зліва направо, із минулого в майбутнє, проте це переміщення може бути помітним, якщо тільки на осі В розставлені якісь «віхи» («віхами» можуть бути, наприклад, дати календаря: вісь А перетинає вісь В зараз у точці, відносно якої 2015 рік залишився зліва на осі В, а 2017 рік поки що залишається справа). А-вісь, яку в темпоральній логіці прийнято називати «вісю орієнтації», також можна подати як безконечну (вертикальну) пряму, що символізує безконечну **якісну** різноманітність дійсності, що постійно змінюється.

У природній мові відмінність між А- і В-осями відображається як відмінність між темпоральними семантичними категоріями, що виконують у процесі продукування МТ (мовленнєвого твору – висловлення чи тексту) специфічні граматичні функції. Зокрема, категорія «датування» (Д) реалізує в контенті МТ граматичну функцію темпоральної локалізації окремої події на осі В – функцію унарної (одномісної) В-локалізації. Ця функція реалізується у двох основних Д-категорійних ситуаціях (термін О. В. Бондарка) [1]. Про В-локалізацію деякої події у вузькому розумінні терміна «локалізація» може йтися в тих ситуаціях, коли в контенті МТ з більшою чи меншою точністю визначено «відстань» на осі В (часовий інтервал) між певною подією і деякою виокремленою подією – «віхою» на осі В. Вузькою В-локалізацією є, наприклад, сучасне календарне датування – «віхою» в цьому випадку обрано Різдво Христове. Або ж: «Т. Г. Шевченко народився у 1814 році», «Т. Г. Шевченко народився 9 березня 1814 року». «Віхою» на осі В може бути якась подія в історії народу чи окремої людини. (i) *Це відбулося через три роки після закінчення громадянської війни.* (ii) *Петро одружився через рік після демобілізації.* (А. Т. Ішмуратов зазначає з цього приводу, що слов'яни й американці можуть по-різному розуміти зміст речення (i) – неоднаковим буде результат обчислення функції В-локалізації події [докладніше: 2].

Якщо в контенті МТ деяка подія характеризується в часовому відношенні не відстанню, а тільки напрямком від виокремленої на осі В точки відліку, тоді варто говорити не про локалізацію у вузькому розумінні, а лише про темпоральну В-орієнтацію події («це відбулося до війни», «...до одруження»).

Граматичну функцію А-орієнтації, тобто темпоральної орієнтації дії чи події відносно осі А, виконує категорія В («час»). Ця функція, підкреслює Ю. С. Маслов, «є дейктичною, тобто співвіднесеною прямо чи опосередковано з реальним чи уявленим *hicetnunc* (тут і тепер). Вона полягає у вказівці за допомогою протиставлених одна одній часових форм (дієслівних часів) на одночасність, передування чи наступність події моментові мовлення...» [3, с. 89]. У ситуації реального комунікативного акту категорія В здійснює **прагматичний** дейксис, унаслідок чого наративна подія E^n набуває **актуальної** в певній ситуації А-орієнтації, а в поєднанні з граматично узгодженими елементами недієслівної темпоральної лексики (*учора, годину тому, через місяць*) і А-локалізацію, тобто визначення чи оцінку часового інтервалу між E^n і моментом мовлення E^s – точкою перетину осей А і В, яка рухається. У художньому тексті ця категорія реалізує **контекстно-семантичний** дейксис: E^n набуває **інтенціональної** [3] А-орієнтації і/чи А-локалізації відносно

«поточного моменту» сюжетного часу. І в усному мовленні, і в тексті відмінність між А- і В-темпоральними характеристиками нарративних подій очевидні. А-локалізація з необхідністю змінюється в реальному чи сюжетному часі. А-орієнтація зберігається лише для дієслівних форм минулого часу. В-орієнтація і В-локалізація є константними часовими параметрами подій (винятки з цього правила можуть виявити у своїй галузі знання фізики-теоретики, що вивчають «релятивістські ефекти», або історики, що займаються В-локалізацією подій в далекому минулому).

Грамматична функція категорії ВЧ («відносний час») є складною (комбінованою) А-темпоральною характеристикою **групи** пов'язаних між собою нарративних подій. Ця функція реалізує себе у трьох типах ВЧ-категорійних ситуацій (КС).

(КС1) Декілька подій E_1^n набувають узгодженої А-орієнтації і/чи А-локалізації відносно одного й того ж моменту E^s .

(1) *Він попередив (E_1^n), що приїде завтра (E_2^n).*

Тут подія E_1^n А-орієнтована (акціональний перфект), а подія E_2^n А-локалізована (Fut. I) в рамках семантичної конструкції з предикатними актантами (КПА) [4, с. 151–162]. Проте для ситуацій, що належать до КС1, використання КПА не є необхідністю:

(2) *Наступає світанок (E_1^n). Ліхтарі на вулиці вже погасли (E_2^n). Скоро зійде сонце (E_3^n).*

Смислова зв'язність тексту (2) – семантична єдність поліпредикативного комплексу $E_1^n - E_2^n - E_3^n$ – досягається узгодженою А-орієнтацією всіх нарративних подій відносно фіксованого моменту мовлення E^s .

(КС2) У будь-якій ідіоетнічній мові, незалежно від того, має ця мова спеціалізовані дієслівні форми чи ні, може бути виражена «ступінчаста», зауважує Ю. С. Маслов [3, с. 89], А-орієнтація декількох нарративних подій.

(3) *Він обіцяв (E_1^n), що приїде (E_2^n), як тільки звільниться (E_3^n), проте так і не прибув (E_4^n).*

Подія E_3^n А-орієнтована відносно E_2^n (попереднє майбутнє в минулому – Fut. II Praet.); подія E_2^n А-орієнтована відносно E_1^n (Fut. I Praet.); події E_1^n і E_2^n А-орієнтовані відносно моменту мовлення E^s (відповідно, акціональний і статальний перфект).

(КС3) У низці ситуацій складна А-темпоральна семантична структура може містити В-локативні компоненти.

(4) *Потяг № 45 очікується із запізненням на 15 хвилин від свого розкладу.*

Для того щоб довідатися, коли прибуде цей поїзд, потрібна додаткова інформація (у цьому випадку – час його прибуття згідно зі «стандартним» розкладом). Тому В-локалізація події, що очікується, є **контекстно-залежним** компонентом А-локативної (Fut. I) семантичної структури висловлення.

(5) *Вибори, призначені на 30 жовтня 2014 року, переносяться на пізніший термін.*

В А-структурі цього висловлення два В-локативні компоненти – Д-локалізація і В-орієнтація – є **контекстно-вільними** (щоб зрозуміти повний зміст (5), не потрібна ніяка додаткова інформація).

(6) *Конференція, яка планувалася на кінець січня 2016 року, не відбудеться.*

А-темпоральна структура висловлення (6) повністю очевидна: подія E_1^n – планування термінів конференції – розташована на осі В зліва від точки E^s (і вертикальної осі А), приблизна дата конференції E_2^n – справа від E^s . Менш очевидно, що така А-структура містить не один (В-локалізація E_2^n), а два В-темпоральні компоненти. Відсутність події на осі В з логіко-математичного погляду необхідно вважати В-темпоральною характеристикою цієї події (Якщо подія E^n відсутня в будь-якому часовому інтервалі на осі В, тоді «подія, що не відбулася» подія не- E^n чи «відсутність E^n » можна вважати такою, що є в кожному інтервалі, і, відповідно, на всій осі В). З огляду на це зазначаємо, що відсутність E^n на **напівосі** В зліва чи справа від деякої В-локалізованої події E_i^n також є В-темпоральною характеристикою події E^n . Якщо ж подія, що не відбулася, не- E^n розміщена зліва чи справа від А-локалізованої події E_i^n чи безпосередньо від моменту мовлення E^s , тоді відсутність E^n на напівосі В є А-темпоральною характеристикою певної події. Тут звертаємося до прикладу Р. О. Якобсона [7, с. 107]:

(7) *Ніколи не зустрічавши його раніше (E_1^n), я вчора познайомився з ним (E_2^n).*

У цьому випадку подія E_2^n («зустріч») А-локалізована («вчора») відносно E^s , а подія $E_1^n = \text{не-}E_2^n$ А-локалізовано відносно E_2^n (подія «не-зустріч» має місце на всій напівосі В лівіше від інтервалу «вчора»). Відповідно, семантична конструкція (7) належить до класу ситуацій КС2 категорії ВЧ.

Функціонально-семантична категорія таксису – одна з мовних універсалій, семантичну базу якої становлять відношення одночасності / різночасності дій, процесів, станів тощо [6, с. 1]. Таксис становить собою структуровану як функціонально-семантичне поле сукупність відношень, що вказують на взаємне розташування поданих переважно в синтаксичній конструкції (чи в надфразній єдності) елементарних дій, процесів та станів у межах спільного для них цілісного періоду часу безвідносно до моменту мовлення, а також систему вербальних засобів різних рівнів, які ці значення реалізують у комунікації [6, с. 25]. На семантичному рівні орієнтиром для однієї дії (у часовому відношенні – «одночасно», «раніше» чи «пізніше») неодмінно є інша. Аналіз грамем таксису як нижчих категорійних величин, їхньої вербалізації сприяє поглибленню знань про сутність цього лінгвістичного об'єкта, виявленню його субкомпонентів і простеженню механізмів розвитку та функціонуванню мови як стійкої глобальної системи. Таксис є неодмінною умовою продукування тексту. Особливість художніх текстів виявляється в тому, що їхня темпоральна структура переважно не зорієнтована на «момент мовлення» (як це буває в повсякденній мовній практиці), текстові дії, процеси та стани обов'язково пов'язані складними таксисними зв'язками і співвідносяться між собою. Таксисна несуперечливість дій визначає наративні властивості тексту.

Отже, категорії часу, відносного часу і таксису належать до макрокатегорії темпоральності (і це їх об'єднує). Відповідно до теорії А- і В-темпоральних структур Мак-Таггарта, у цій теоретичній моделі використовуються дві «осі часу». В-вісь становить собою горизонтальну безконечну пряму, що символізує нескінченність, одномірність, ізоморфність часу і його спрямованість «із минулого в майбутнє». А-вісь розміщена перпендикулярно до осі В, перетинає її в точці «теперішнього» й переміщується зліва направо, із минулого в майбутнє. Граматичну функцію А-орієнтації, тобто темпоральної орієнтації дії чи події відносно осі А, виконує категорія В («час»). Граматична функція категорії ВЧ («відносний час») є складною (комбінованою) А-темпоральною характеристикою групи пов'язаних між собою наративних подій. Ця функція реалізує себе у трьох типах ВЧ-категорійних ситуацій. Таксис вказує на взаємне розташування щонайменше двох дій, одна з яких є орієнтиром для визначення семантичних характеристик «одночасно», «раніше» чи «пізніше».

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаємо в розбудові теоретичних міркувань, що стосуються категорії відносного часу.

Список використаної літератури

1. Бондарко А. В. Введение. Аспектуальность. Временная локализованность. Таксис. – Л. : Наука, 1987. – С. 5–39.
2. Ишмуратов А. Т. Логический анализ практических рассуждений : Формализация психико-логических понятий / А. Т. Ишмуратов. – К. : Наукова думка, 1987. – 140 с.
3. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
4. Полянский С. М. Конструкции с предикатными актантами и таксис (или всегда ли таксис является таксисом?) / С. М. Полянский // Квантитативная лингвистика и семантика : сборник науч. трудов. – Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2001. – Вып. 3. – С. 151–162.
5. Поспелов Д. А. Представление знаний о времени и пространстве в интеллектуальных системах / Д. А. Поспелов, Е. Ю. Кандрашина. – М. : Наука, 1989. – 328 с.
6. Слободинська Т. С. Функціонально-семантична категорія таксису в українській мові: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. – укр. мова / Т. С. Слободинська. – К., 2012. – 35 с.
7. Якобсон Р. О. Шифтеры, глагольные категории и русский глагол / Р. О. Якобсон // Принципы типологического анализа языков различного строя. – М., 1972. – С. 95–113.

Слободинская Т. С. Семантическая дифференциация категорий времени, относительного времени и таксиса.

Аннотация

В статье сделана попытка разграничения категорий времени, относительного времени и таксиса на уровне семантики. С этой целью автор использует реляционную статическую концепцию времени вообще и теорию А- и В-темпоральных структур в частности.

Ключевые слова: реляционная статическая концепция времени, категория времени, категория относительного времени, таксис.

Slobodynska T. S. The semantic differentiation of the categories of time, relative time and taxis.

Summary

The problem of essence of time is one of the most complicated in the history of man's knowledge of the world. The relational static concept of time, which is used by all classical science, including theoretical linguistics, represents the idea of time as some abstract phenomenon that has the following characteristics: 1) orientation – from the past through the present into the future, and accordingly irreversibility; 2) linearity, which is imagined as a «plural» of moments with the unstrict ordering relation set on him (for example, «less or equal»); 3) continuity, which is interpreted in mathematics as a density of well-organized plural; 4) homogeneity, i.e identicalness of any moments, wherever they were on «wasp of time». Geometrical image of time is a straight line, which represents the temporal characteristics of the objects in the direction from left to right.

Researchers paid a lot of attention to understanding and studying this complicated category. In the Ukrainian linguistics «time» is considered in the structure of a global semantic concepts of temporality which includes actual temporal relationships among them: dating (O. I. Bondar), aspectuality (M. I. Calco), taxis (T. S. Slobodynska, W. M. Barchuk), and others. Considering that the category of time has indissoluble connection first of all with the category of relative time and the category of taxis, the differentiation between such phenomena at the semantic level is extremely actual.

The research object is a macro category of temporality. The subject of research studies – the semantic space of the fragments, denominated as «time», «relative time» and «taxis». The aim of the article is the semantic differentiation between the categories of time, relative time and taxis with the involvement of the relational static conception. The author considers the following tasks of the scientific work: 1) to define the concepts of «time», «relative time», «taxis» in the structure of super category of temporality; 2) to analyze the categories of time, relative time and taxis based on their semantic using relational static concept of time in general and the theory of A- and B-temporal structures of Mc-Taggart in particular; 3) to present the main varieties category of situations related to the category of relative time.

The categories of time, relative time and taxis belong to the macro category of temporality (and it unites them). According to the theory of A- and B-temporal structures of the Mc-Taggart two «time axis» are used in this theoretical model. B-axis is a horizontal endless line, which symbolizes endlessness, one-dimensionality, izomorfniist of time and his orientation «from the past to the future». A-axis is placed athwart to the B-axis, crosses it at the point of «real» and moves from left to right, from the past to the future. Grammatical function of A- orientation, i.e the temporal orientation of actions or events in relation to the A-axis, executes category B («time»). Grammatical function of the category RT («relative time») is a complicated (combined) A-temporal characteristic of the group of linked narrative events. This function implements three types of RT-categorical situations. Taxis indicates the mutual arrangement of at least two actions, one of which is the benchmark for the other on the definition of semantic characteristics «simultaneously», «before» or «later».

The author considers the prospects of further scientific research in the development of the theoretical reflections which touch the category of relative time.

Key words: static relational concept of time, category time, category of the relative time, taxis.

УДК 811.112.2'42

Смоляна Т. А.,
аспірант кафедри німецької мови та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
E-mail: smolikito@rambler.ru

КОНЦЕПТ «ORDNUNG», ВЕРБАЛІЗОВАНИЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЮ МАКСИМОЮ

У статті розглянуто телеономний валоратив «Ordnung» як одиницю німецької лінгво- та етнокультури, встановлено, що цей концепт має соціальну значущість, яка знаходить своє віддзеркалення у